

Romantismus a (contra) biedermeier

Vlastenecký, subjektivní romantismus a biedermeier

Tvůrci ohlasové poezie – české písně, romance a balady

„Někteří dělají rozdíl mezi **baladou** a **romancí**, takže první opravdové, druhá veselé látky obsahuje; ale lépe jméno balada zůstaviti básnickým fantastickým lyrickoepickým.“ (JUNGMANN, Josef. *Slovesnost*. 1846, 2. vydání, s. 143.)

Vojtěch Nejedlý: Vděčný syn (z Puchmajerových *Sebrání básní a zpěvů*, 1797).
Josef Jungmann: Oldřich a Božena (1806), *RK* – Ludiše a Lubor (1817)

Romance – navazuje na hrdinské epické skladby
(původně boje španělských křesťanů s Maury
v 16. stol.) – např. Písně o Cidovi.
Oslavuje se dobro, které je na závěr odměněno.
V popředí jsou ušlechtilí hrdinové
z domácích i cizích dějin – vynikají ctnostmi.
V češtině – inspirace Friedrichem Schillerem.

Intertextové vazby obrozené balady

Jinojazyčná produkce

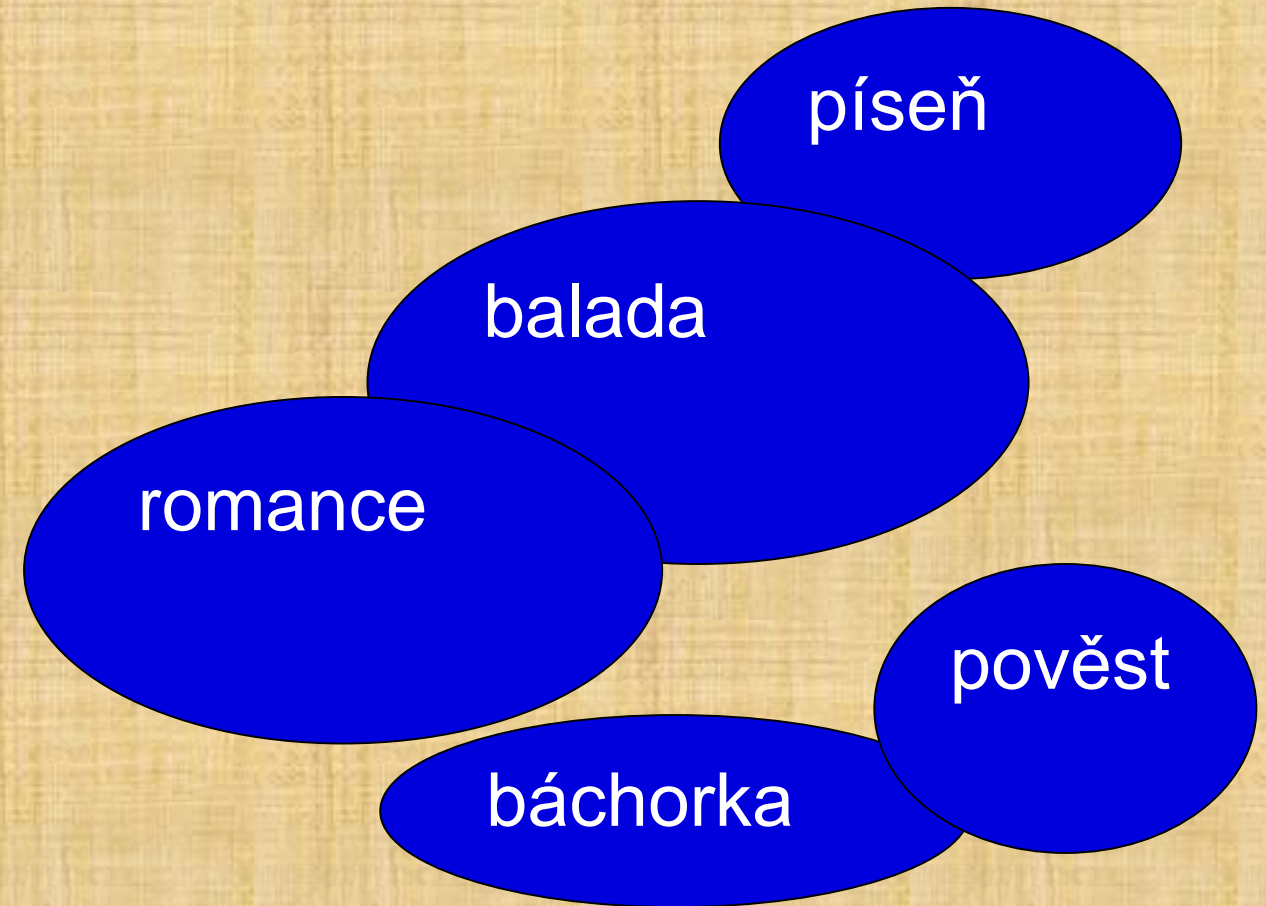
Walter Scott: Panna jezerní (1810) –
přeložena F. L. Čelakovským 1828)

G. A. Bürger: Lenore (1773) –
přeložena J. Jungmannem jako Lenka (1806
v *Hlasateli českém*) – intertextová vazba vůči
Erbenově baladě *Svatební košile*

Adam Mickiewicz: Swięteżanka (1828)

J. W. Goethe: Erlkönig (1782) – Erbenova
tvůrčí polemika s Goethem v baladě
Polednice

Žánrová krajina ohlasové produkce

Svatební košile – Lenore (překlad J. Jungmanna)

Maria, panno přemocná,
ach budiž ty mi pomocna:
vrať mi milého z ciziny,
květ blaha mého jediný;
milého z ciziny mi vrať –
aneb život můj náhle zkrat':
u něho život jarý květ –
bez něho však mě mrzí svět.
Maria, matko milosti,
bud' pomocnicí v žalosti!“

I běží matka k děvčeti:
„Kyž Pánbůh smiluje se!
Mé milé dítě, co je ti?“
A od země ji vznese.
„Co pryč je, matko, to je tam!
Pryč s světa, pryč, je lest a klam!
Bůh nezná smilování,
Ach, ouve mého lkání!“
[...]

„O, matko, co jest spasení?
O matko, co jest peklo?
S ním, s ním jest v pekle spasení,
A bez Vilíma peklo! –
Zmiz, zmiz, ty tělo, v hrob a prach,
Krej, krej tě hrůza, noc a strach!
Tam, kde ho není, žíti,
I v nebi nechci býti.“ –

Vlastenecký romantismus a biedermeier contra titánský romantismus německý

Svatební košile

Expozice – uvedení do děje

(dívka – modlitba – milý - rouhání)

Kolize – dramatická zápletka

(příchod revenanta)

Krize – dějové vyvrcholení

(cesta krajinou do nového domova)

Peripetie – obrat v dramatu, zpomalení

(umrlčí komora a modlitba)

Katastrofa – rozuzlení, katarze

(záchrana dívky – poučení čtenáře)

Lenore

Hledání milého mezi vojáky.

Lenořin sen.

Spor s matkou – rouhání (dialog) –
odmítnutí křesťanských ctností.

Příchod revenanta – Viléma.

Cesta za novým domovem (erotické
napětí) – na koni (Vilém – voják).

Lenora propadá peklu.

Český biedermeier contra titánský romantismus (Sturm und Drang)

K. J. Erben: Svatební košile (1843)

G. A. Bürger: Lenore
(Frank Kirchbach, 1896)

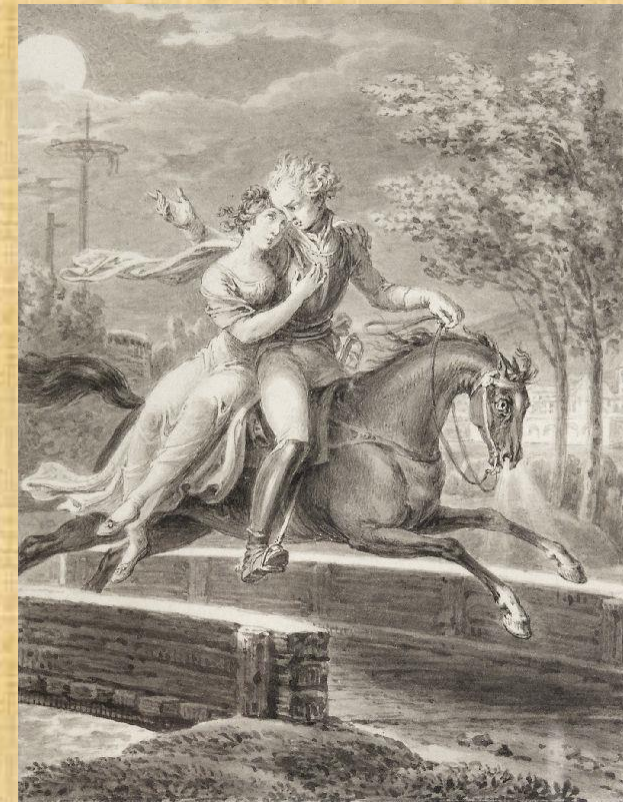
Lenore (nach der Bürger'schen Ballade). Nach einem gegenwärtig in Schulte's Kunstsalon zu Berlin ausgestellten Gemälde von Frank Kirchbach. (Photographieverlag der Photographischen Union in München.)

Německé vzory

J. W. Goethe: Král duchů (1782)
(Moritz von Schwind, 1871)

G. A. Bürger: Lenore (1774)
(Johann David Schubert, 1800)

Erbenovo ztvárnění mýtu

Erbenovy balady před vydáním Kytice

První básně v duchu poezie V. Hanky, Čelakovského, Jar. Langra, od 30. let zájem o baladu:

1834 **Polednice** (tiskem 1840)

1838 Poklad (alm. Vesna)

1836 Záhořovo lože (publikováno až 1853; rukopis v reakci na Máchův Máj)

1843 Svatební košile (příloha Věnce)

1848 Štědrý den (Květy a plody)

1851 Holoubek (Lumír)

1853 Kytice z pověstí národních

Erbenovy pohádky časopisecky a v souborech

Od 1844 do smrti napsal dvě desítky pohádek podle lidových vzorů – publikoval časopisecky nebo ve svých výběrech:

Dlouhý, Široký a Bystrozraký (alm. Perly české 1855)

Pták Ohnivák a liška Ryška (almanach Máj 1858)

Zlatovláska (1859)

Tři zlaté vlasy Děda Vševěda (1860)

Viz: Sto prostonárodních pohádek a pověstí slovanských v nářečích původních (1865)

Souborně: Václav Tille (ed.), *České pohádky* (1905); Antonín Grund (ed.), *České pohádky* (1939).

Erbenovy pohádky v žánrovém kontextu doby

Kontexty:

- Jakub Malý – *Národní báchorky a pověsti* (1838)
- Božena Němcová: *Národní báchorky a pověsti* (1845–1847)
- Matěj Mikšíček: *Sbírka pověstí moravských a slezských* (1844–1845)
- Beneš Method Kulda: *Moravské národní pohádky a pověsti z okolí rožnovského* (1853)
- Francie – Charles Perrault – *Pohádky mé matky husy* (1697)
- orientální *Pohádky tisíce a jedné noci* (edice fr. orientalisty Antoina Gallanda, 1707–1717)
- němečtí romantikové – bratři Grimmové – *Kinder- und Hausmärchen* (1812–1815)
- Hans Christian Andersen – sebrané pohádky dánského spisovatele vycházely **ve 40. letech německy** (intenzivní recepční vlna v českých zemích – překlady v 50. letech v Lumíru)

Katalog příznaků literárního romantismu

1. Myšlenkový svět (filozofie, hodnotový rámec) – důraz na **subjekt** a moc **citu, prožitku**
2. Obraznost (ikonografie) – civilizací nedotčená příroda, motivy noci, příklon k středověku (atmosféra zřícenin hradů, polorozpadlých chrámů) – kult přírodního básnictví, kult národní minulosti
3. Způsob utváření textů (poetika) – žánrový a tvárný synkretismus (technika fragmentu a kontrastu, míšení žánrů a postupů;); princip lidovosti, iracionální zbožštění řeči (sakralizace jazyka).

Romantismus a biedermeier

Romantismus (vlastenecký)

Poetika romantismu:

- střet povinnosti a vášně (rozum a cit)
- příroda jako živel s vlastními zákonitostmi
- iracionální a racionální svět (střet)
- individuum a citovost
- přírodní contra lidské (pohanské – křesťanské)

K. J. Erben: *Kytice z pověstí národních* (1853)

Míšení romantického žánru (balada) + biedermeierovské vidění světa.

Hodnoty biedermeieru vyjádřeny jejich drastickým narušením, tzn. jejich popřením.

Biedermeier

Poetika biedermeieru:

- ideál harmonického života v pospolitosti
- rodina – „jistoty tichého domova“
- moudré stáří
- zkrocená vášeň
- dítě jako nejcitlivější článek rodiny
- harmonické soužití s přírodou, člověkem bez stavových rozdílů

F. L. Čelakovský: *Ohlas písní českých* (1839) + později J. K. Tyl (*Strakonický dudák*), B. Němcová (*Babička*) ad.

V *Babičce* prolínání biedermeierovské idyly s romantickým příběhem Viktorky.

Erbenovo sběratelství – hledání kořenů slovanské národnosti

Erben sběratel lidové prózy

Pohádky – žánr znamenal dříve „hádanku“; nazýván báchorka, pověst, povídka, povídačka.

1865 – *Sto prostonárodních pohádek a pověstí všech slovanských národů*

1869 – *Vybrané báje a pověsti jiných větví slovanských*

Erben sběratel lidové poezie

1841 – **Písně národní v Čechách** (r. 1840 již 500 písní; do r. 1845 ještě 3 sv.) – zde zejména epika, z ní balady (2. vyd. 1852-56 ve 2 sv.).

1862–64 – **Prostonárodní české písně a říkadla** (jazyk více lidový, sbírka vzrostla 4x oproti 1. vyd.).

Mezi beletrií a odbornou prací

Pavel Josef Šafařík (1795–1861)

*Počátkové českého básnictví,
obzvláště prozódie (1818)*

*Geschichte der slawischen Sprache
und Literatur nach allen Mundarten
(1825 Pest) – pojetí celistvého
„národního kmene“ Slovanů*

*Slovanské starožitnosti (1837) –
shromáždění pramenů slovanské
starobylosti*

František Palacký (1798–1876)

*Počátkové českého básnictví, obzvláště
prozódie (1818) – anonymně s P. J. Š.
(zastánci časoměrného verše oproti
Dobrovského zásadám sylabotónického
veršového systému).*

*Dějiny národu českého v Čechách i v
Moravě (1836–1848) – nejprve německy,
po r. 1848 česky i německy.*

Doporučená literatura:

Srov.: *Prozodické spisy raného obrození.*
Praha: FF UK, 2014.

Erben – vědec, teoretik

Studie o slovanské mytologii v ČČM (Erben – archivář Vlasteneckého muzea v Čechách, nynější NM).

Spolupráce s Františkem Palackým (1798–1876) – překlady.

Edice:

Husovy spisy (3 sv., 1865-68) – národně emancipační funkce;

Výbor z literatury české (1845, 2. díl 1857, dokončen 1868);

Tomáš Štítný ze Štítného Knížky šestery o obecných věcech křesťanských (1852);

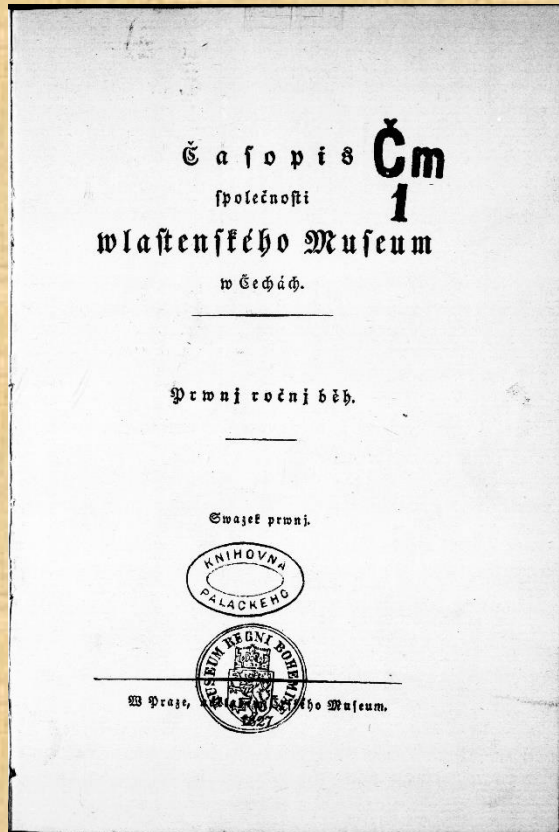
Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic: *Cesta do Svaté země a do Egypta* (1855);

Legenda o sv. Kateřině (1860).

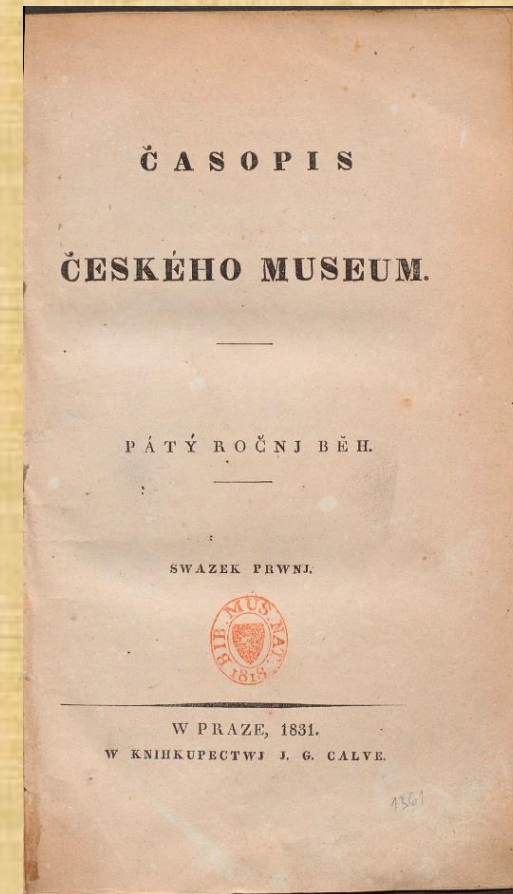
Provázanost soudobých podob literárnosti – látky a náměty, motivy a jejich konfigurace v Erbenově poezii.

Odborná pojednání a beletrie v ČČM (red. Fr. Palacký)

Časopis společnosti vlastenského
Museum (od 1827)

Časopis českého muzeum (od 1831)

Zhudebnění německý balad

Antonín Rejcha (1770–1836): Lenora (kantáta na motivy Bürgerovy Lenory)

<https://music.youtube.com/watch?v=m3tFOC4kg4E&list=RDAMVMm3tFOC4kg4E>

Franz Schubert (1797–1828) + Ferenc Liszt (1811–1886): Der Erlkönig (klavírní fantazie na motivy Goethovy básně)

https://www.youtube.com/watch?v=bRU90U6n_KI

<https://music.youtube.com/watch?v=JS91p-vmSf0&list=RDAMVMJS91p-vmSf0>